

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 13, Issue: 1, February 2021

www.historystudies.net

İMPARATORLUK DÖNEMİ'NDE ROMA ORDUSUNDA ASKER ALIM SÜRECİ

Recruitment Process in the Roman Army in the Imperial Period

Dr. Olcay TURAN

Kırklareli Üniversitesi

olcayturan@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-8093-9143

HISTORY

STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 28.10.2020
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 17.01.2021
DOI Number : 10.9737/hist.2021.974

Atıf- Citation: Olcay Turan, "İmparatorluk Döneminde Roma Ordusunda Asker Alım Süreci", *History Studies*, 13/1, Şubat 2021, s. 1 – 15.

İMPARATORLUK DÖNEMİNDE ROMA ORDUSUNDA ASKER ALIM SÜRECİ
Recruitment Process in the Roman Army in the Imperial Period

Dr. Olcay TURAN

Öz

Roma'nın görece sıradan bir şehir devletinden yola çıkarak zaman içerisinde Akdeniz çevresindeki muazzam toprakları ele geçirip, buralarda uzun süre hüküm sürmesinin temel nedenlerinden biri güçlü silahlı kuvvetlere sahip olmasıdır. Roma ordusunun savaşta ve barışta güçlü kalabilmesinde pek çok faktör söz konusudur. Komuta kademesinin yeteneği, uygulanan taktikler, çağa ayak uydurabilme becerisi ve kullandıkları silah araç ve gereçleri bir ordunun güçlü olabilmesinin en önemli faktörleri arasında yer almaktadır. Bununla beraber günümüzde olduğu gibi antik çağlarda da herhangi bir silahlı gücün başarılı olabilmesinin altında yatan temel nedenlerden biri sahip olduğu askerlerin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Roma ordusu, Geç Cumhuriyet Dönemi'ne kadar ihtiyaç vuku bulduğunda meydana getirilen bir milis gücüyken; Marius'un yaptığı düzenlemeler sonrasında profesyonel bir güce dönüşmüştür. Roma Barışı'nın egemen olduğu MS I-II. yüzyıllarda Roma, ordusu için gerekli niteliklere sahip asker bulmada sıkıntı yaşamamış ve bu sebeple de gücünü muhafaza etmiştir. Fakat MS III. yüzyılla birlikte savaşların sıklığı üzerine ordu için gerekli askeri temin ederken, önceden belirlenmiş kriterler görmezden gelinmiş ve sonuçta Roma ordusu zayıflama emareleri göstermeye başlamıştır ki bu durum Roma'nın yıkılmasındaki sebeplerden biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Roma, Roma Ordusu, Asker Alımı, Principate

Abstract

One of the main reasons of the rise of Rome which was a relatively ordinary city-state at the beginning, to capture and rule over the large territories in the Mediterranean basin, was its strong armed forces. There were many factors for keeping Roman army strong in both peace and war times. The talent of command echelon, tactics, ability to keep up with the modern developments and their arms and equipment were among the most important reasons for an army to stay strong. On the other hand, one of the main reasons of any armed forces to be successful, is the quality of its soldiers in ancient ages as well as in the modern days. The Roman army was a militia force which was formed when the need arises until the late Republic period, with the reforms of Marius, it became a professional force. In the I and IIth centuries A.D. when the Pax Romana, the Romans did not have any difficulty to find new recruits and could maintain its strength. However, the high standards for recruitment had to be abandoned because of the increasingly frequent military conflicts in the IIIrd century A.D. and the Roman army began to weaken which was one of reasons of the fall of Roman Empire.

Keywords: Rome, Roman Army, Recruiting, Principate

Giriş

Roma, kendinden önceki tüm siyasi yapılardan farklı olarak neredeyse tüm varlığını savaşa adanmış bir devletti. Bu sebeple de sahip olduğu kaynakların büyük bir kısmını zamanla önemli bir iş kolu haline gelen savaş endüstrisine ayırmıştır. Roma'nın görece küçük bir şehir devletinden yola çıkarak zaman içerisinde Akdeniz'in tamamını kontrol eden bir güce dönüşmesindeki temel nedenlerden biri, sahip olduğu kaynaklardan en verimli şekilde yararlanma ve elde ettiği kaynakları harekâtlara yönlendirebilme yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Savaş için gerekli en temel kaynak şüphesiz insan gücüdür. Roma'nın İtalya'da siyasi birliği tesis etmesine kadar geçen süreçte gerçekleştirdiği askeri faaliyetleri incelendiğinde, görece kısa süreli ve sevk edilen insan gücü miktarının da az olduğu görülmektedir. Bununla beraber MÖ III.-I. yüzyıllara arasında gerçekleştirilen askeri harekâtların boyutu hem zamansal hem mekânsal hem de kullanılan asker sayısı bakımından genişlemiştir. Özellikle Birinci Kartaca Savaşı ile birlikte Roma ordularının Akdeniz'in farklı noktalarında bazı durumlarda ise eş zamanlı olarak harekât icra ettiği görülmektedir. Söz konusu gelişme ile birlikte orduların insan gücü ihtiyacında büyük bir artış yaşanmıştır. Askeri faaliyetlerin düzenli olarak her yıl tekrar etmesi ve zaman içerisinde hem mekânsal hem de boyut olarak harekâtların genişlemesi Roma insan kaynaklarının giderek zorlanmasına sebep olmuştur.

Söz konusu çalışmada Roma'nın İmparatorluk Dönemi'nde (MÖ 27-MS 395) sahip olduğu insan kaynağından nasıl yararlandığı ele alınmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda askere alım sürecinde adayların sahip olması gereken fiziki ve yasal şartların neler olduğu incelenecektir. Ayrıca Roma'nın söz konusu süreci işletirken hangi yöntemleri kullandığı da irdelenmeye çalışılacaktır. Bununla beraber konunun daha iyi aydınlanabilmesi için Roma ordusunun tarihsel gelişim sürecini kısaca ele almak gerektiği kanısındayız.

Roma ordusunun erken dönemler ile ilgili kâfi derecede bilgi bulunmamaktadır. Roma ordusunun kuruluşu Roma'nın efsanevi kralı Romulus'a atfedilmekte, onun kurmuş olduğu "celerēs" adı verilen ve 300 kişiden oluşan özel muhafız kıtasının ordunun çekirdeğini oluşturduğuna inanılmaktadır¹. Ayrıca arkeolojik alanda elde edilen veriler ışığında erken dönemde kullanılan araç gereçler ve de Roma ordusunun yapısı hakkında da bir takım veriler elde etmek mümkündür².

MÖ VII. yüzyıl başlarından itibaren özellikle Güney İtalya'da (*Magna Graecia*) yer alan Hellen kolonileri vasıtası ile İtalya'ya gelmiş olan hoplit (hoplites[ὀπλίτης]) zırh donanımı ve taktikleri orduda kullanılmaya başlanmıştır. Her ne kadar hoplit sistemi İtalya'ya Hellen kolonileri vasıtası ile gelmiş olsa da Roma bu sistemi Etrüskler ile yapmış olduğu mücadeleler esnasında tanıyıp benimsemiştir³. Bununla beraber hoplit donanımının ve kullanılan taktiklerin daha ziyade geniş düzlüklerde işe yaraması nedeniyle Roma, zaman içinde kullanılan teçhizat ve yöntemlerde bir takım değişiklikler yapmıştır. Servius Tullius (MÖ 578–534), Roma ordusunun yapısı üzerinde ana reformlardan birini gerçekleştirmiştir. Bu dönemde 4000 piyade ve 600 süvariden oluşan ilk *legion* birliği meydana getirilmiştir. Servius'un yapmış olduğu reform

¹ Livius, *Ab Urbe Condita*, Trans., B.O. Foster, Loeb Classical Library, London 1952, I. 8,15, 59; II. 20. Halikarnassoslu Dionysios, *Rhōmaïke Arkhaiologia (Roman Antiquities)*, Vol. 1, Boks 1-2, Trans., Earnest Cary, Loeb Classical Library, London 1937, II. 13, 64. Publius Ovidius Naso, *Fasti (The Fasti of Ovid)*, Nabu Press, 2010, 837-844. Christopher John Smith, *The Roman Clan*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, s. 194.

² John Rich, "Warfare and the Army in Early Rome", *A Companion to the Roman Army*, ed. Paul Erdkamp, Wiley-Blackwell, New Jersey 2011, s. 7.

³ Halikarnassoslu Dionysios, *Roman Antiquities*, 19. 16. 3.; Pat Southern, *The Roman Army: A Social and Institutional History*, Oxford University Press, Oxford and New York 2006, s. 26.

sayesinde ortaya çıkan yapı büyük bir değişiklik olmadan Orta Cumhuriyet Dönemi'ne (MÖ IV. ve II. yüzyıllar) kadar kullanılmaya devam edilmiştir⁴.

MÖ II. yüzyıl ortalarında Roma ordusunun organizasyonu hakkında önemli bilgiler veren tarihçi Polybios, MÖ III. yüzyıl başlarında ordunun temel yapısında birkaç önemli değişimin olduğunu belirtmektedir. Cumhuriyet Dönemi Roma ordusu temelde ihtiyaca bağlı olarak oluşturulan mevsimlik bir ordu yani milis gücü hüviyetindeydi. Orduda görev yapacak kişiler nüfus sayımı esnasında yeterli mal varlığına sahip olan kişiler arasından seçilmekteydi. Bu dönemde adil bir düzeni tesis etmek gayesi ile hiçbir kişi 16 yıldan fazla bir süre orduda görev almamaktaydı⁵. Her yıl *Senatus*, ne sayıda kişinin askere alınacağına ve birliklerin nerelerde konuşlandırılacağına karar vermekteydi. Orduların komutası bir yıllığına *Senatus* tarafından belirlenen ve *imperium* yetkisine sahip olan *magistratus*lar tarafından yönetilmekteydi. *Legion*lar genelde *consuller*in emrinde görev yapmakla beraber ihtiyaç duyulduğunda daha küçük hareketleri idare etmek için *praetor* unvanı verilen kişiler tarafından da idare edilmekteydi. Polybios'un yaşadığı dönemde bir *consul* iki *legion*dan oluşan bir orduyu komuta ederken, *praetor*lar ise genelde tek bir *legiona* komuta etmekteydi⁶.

Bu zaman zarfında bir *legion* birliği 4200 piyade ve 300 süvariden meydana gelmekteydi. *Legion* birlikleri yalnızca kişilerin sahip oldukları servet miktarına göre değil yaşlarına göre de bölümlenmekteydi. *Legion*un ana gücünü meydana getiren piyadeler üç hat halinde tertiplenmekteydi⁷. Her hat 10 *manipulus*a bölünmüş olup, bunlar temel taktik birimlerdi. Bununla beraber taktik ve yönetsel zorluklardan ötürü de her bir *manipulus* başlarında *centuria* adı verilen subaylar olan iki *centuriaya* bölünmekteydi. *Legion*, pratikte tek bir komutandan ziyade altı adet askeri *tribunus* tarafından idare edilmekteydi⁸.

Cumhuriyet döneminde Roma ordusunun yapısı üzerinde yaşanan en büyük değişim MÖ 104–103 yıllarında *consullük* yapan C. Marius (MÖ 157-86) döneminde meydana gelmiştir. C. Marius, ordu sisteminde var olan yapının sürekli gelişmekte olan Roma'nın ihtiyaçlarını karşılayamayacağını anlamış, bu sebeple ordu sisteminde kapsamlı bir reform yapmıştır⁹. C. Marius, asker toplama konusunda herhangi bir sorunla karşılaşmamasına karşın, onun asıl

⁴ Lawrence Keppie, *The Making of the Roman Army: from Republican to Empire*, University of Oklahoma Press, Oklahoma 1998, s. 15–17; ayrıca bkz. Karl Loewenstein, *The Governance of Rome*, Springer, New York 1973, s. 99–102; Southern, a.g.e., s. 87–89.

⁵ Polybios, *Historiai*, Trans., by W.R. Paton, Harvard University Press, Loeb Classical Library, London 1954, I. 23. 1; I. 24. 8; Keppie, a.g.e., s. 33.

⁶ Polybios, I. 23. 1; I. 24. 8. Ayrıca bkz. Hans Beck, *Consuls and Res Publica: Holding High Office in the Roman Republic*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, s. 9–14; Roberta Stewart, *Public Office in Early Rome*, University of Michigan Press, Michigan 1999, s. 211; Francisco Pino Polo, *The Consul at Rome*, Cambridge University Press, Cambridge 2011, s. 131.

⁷ İlk hatta yaşları 20 civarındaki gençlerden oluşan "*hastati*" adı verilen birlik bulunurdu. Onların arkasında yaşları 20–30 arasında değişen "*principes*"ler yer alırken en geride ise daha yaşlı ve deneyimlilerden oluşan "*trarii*" hattı konuşlanırdı. Keppie, a.g.e., s. 35; Klaus Bringmann, *A History of The Roman Republic*, Polity, Cambridge 2002, s. 38.

⁸ Bu dönem zarfında orduyu idare eden subaylar genellikle profesyonel olmayan askerlerden meydana gelmekteydi. Orduları yöneten *magistratus*lar ve *tribunus*lar seçim yolu ile göreve gelirken diğer alt subaylar ise atama yolu ile işbaşına gelmekteydi. Buna ek olarak bu kişilerin seçimlerinde ne deneyimleri ne de kabiliyetleri belirleyici bir rol oynamaktaydı. Adrian Goldsworthy, *The Complete Roman Army*, Thames and Hudson Press, London 2003, s. 27–28.

⁹ Marius'un reformları için bkz. Goldsworthy, a.g.e., s. 46–47. Marius öncesinde yasalara göre askeri hizmete alınan kişi silahı, üniforması ve giderlerini kendisi karşılamak zorundaydı. Bu ise belirli ve düzenli bir geliri gerektiriyordu. Buna karşın Marius'un Germenler ile yapacağı savaşlarda askere ihtiyacı vardı ve o nedenle asker toplamanın geleneksel yöntemi yerine, ordusuna gönüllüler çağırıldı ve yüzyıllardır devam eden geleneği yıkararak topraksız olan kişileri de ordusuna kabul etti. Konu ile ilgili olarak bkz. H. Parker, *The Roman Legions*, Oxford University Press, London 1928, s. 24

problemi birliklerinin iskâmiydi. Topraksız olan bu askerler geri dönerlerken öylece terhis edilemezlerdi ve Marius askerlerinin Afrika'da toprak edinmeleri konusunda, MÖ 103 yılı *tribunus*larından Lucius Apuleius Saturninus'un yardımını sağladı¹⁰. Fakat bu girişimin başarısız olması üzerine Marius'un adamları İtalya'daki topraklara sahip olamadılar ve Marius da itibarı alçalmış biri olarak sürgüne yollandı. Marius'un yeni tarz ordusu aynı zamanda önemli bir gelişime işaret etmekteydi. Askerler eğer topraksızlarsa, seferleri sona erdiği vakit, bütünüyle komutanlarının ilgi ve gözetimine bağımlıydılar. Komutan, onları Marius'un tarafında yer alan Saturninus'un girişiminde olduğu gibi, devlet topraklarından zorla yararlanmak konusunda cesaretlendirebilirdi. *Senatus*un bu sorunun önemini kavramakta ve üstesinden gelmekte gösterdiği ihmal, ciddi başarısızlıklardan biriydi¹¹. Böylece Roma'da komutanlarının her isteğine uyan tehlikeli bir güç ortaya çıktı. Marius'un oluşturduğu yeni düzenin ortaya çıkardığı sonuçlardan Roma, özellikle iç savaşlar ve daha sonraki dönemlerde, büyük zararlar görmüştür¹².

İmparatorluk döneminde ordunun rolü ve yapısı üzerinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir. İmparatorluğun sınırları kesinlik kazandıkça ordunun rolü de değişti. Sürekli fetihlerin yapıldığı günler geride kalmıştı; artık ordu yıllarca ve büyük oranda hareketsiz bir şekilde bekleyebilirdi¹³. İç savaşlar sonrasında ordunun sayısında meydana gelen aşırı artış sonucu Augustus (MÖ 27-MS 14) yaklaşık 150000 *legion* askerini İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde kurulan kolonilere yerleştirmişti. Böylelikle ordunun sayısını azaltırken, güvenlik açısından istikrarsız olan bölgelerin ya da stratejik öneme sahip noktaların emniyetinin sağlanması amaçlanmıştı¹⁴.

Augustus döneminde ordunun bünyesi üzerinde de bazı değişiklikler yapıldı. Orduya katılmanın başlıca kriteri olan vatandaşlık yaygınlaştırıldı; bunun için imparatorluğun uyruğu olan halklardan oluşan geniş kitle kullanıldı. Böylelikle *legion*lar artık İtalya'dan toplanacak askerleri beklemek yerine buldukları bölgelerden toplanabilecekti¹⁵. Her ne kadar hizmet süreleri sona erdiği zaman askerlerin salıverilmediklerine dair yakınmaların olmasına karşın, yeterli miktarda maaş ve önceden saptanmış belirli bir hizmet süresi vardı (20 yıl). Bir *legion* askerinin yasal bir evlilik yapmayacak olması ordu yaşantısının en büyük dezavantajıydı. Yine de uygulamada, sağlam evlilikler yapıldı ve bu evliliklerden olan erkek çocukların geleceğin askere alınacak yetenekte vatandaşları olarak kabul edildikleri görülür¹⁶.

¹⁰ Saturninus ise, bu sorunu kullanarak halkın desteğini kazanmayı planlıyordu ve muhaliflerine gözdağı vermek için Marius'un tecrübeli askerlerini Roma'ya çağırarak, halk meclisine müttefik halkların elindeki araziler de dâhil olmak üzere Marius'un adamlarının İtalya'daki topraklardan yararlanmalarını sağlayan yasaların çıkarılması için baskı yaptı. *Senatus* bu kanunlara şiddetle karşı çıktı. Kargaşa attı ve Saturninus ayak takımı bir grup tarafından linç edilerek öldürüldü. Bkz. Howard H. Scullard, *From Gracchi to Nero*, Routledge, New York 1982, s. 54.

¹¹ Jane Penrose, *Rome and Her Enemies*, Osprey Publishing, Oxford 2005, s. 104–105.

¹² Appianos, *Historia Romana*, Trans., H. White, Loeb Classical Library, London 1955, 5.17; ayrıca bkz. Tacitus, *Annales*, Trans., J. Jacson, Loeb Classical Library, London 1963, 6.3.

¹³ Charles Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma*, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2003, s. 504.

¹⁴ MS ilk iki yüz yıl için toplam yirmi sekiz ile otuz *legion*luk bir kuvvet elde tutuldu. Bunlar imparatorluğun saldırılara daha açık sınır bölgeleri boyunca yerleştirildi. MÖ 23 yılında Ren nehri bölgesinde sekiz *legion* bulunmaktaydı. Fakat ortalık sakinleşmeye başladıkça dört *legion* yeterli görüldü. Tuna'nın doğusu saldırıya en açık bölgeydi ve MS 150 yılında ordunun üçte birini oluşturan on *legion*luk bir kuvvet bu bölgeye yerleştirildi. Doğu sınırına sekiz *legion* ayrıldı. Üç *legion* Britanya'yı, iki *legion* ise Kuzey Afrika'nın tamamını kontrol etmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Keppie, a.g.e., s. 205–212.

¹⁵ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları*, Görsel Yayınlar, İstanbul 1982, s. 408.

¹⁶ Naphtali Lewis and Meyer Reinhold, *Roman Civilization II*, Harper and Row Publisher, New York 1966, s. 521–527.

İmparatorluk devrinde ordunun temel savaş gücünü 5000 piyade ve 120 süvariden oluşan *legionlar* yani ağır piyade birlikleri oluşturmaktaydı¹⁷. Roma ordusunda katı bir disiplin ve sürekli bir eğitim programı uygulanmaktaydı¹⁸. Öte yandan, Cumhuriyet döneminde ordu komutanı *consüller* iken; İmparatorluk döneminde ordunun komutanı imparator olmuş ve yalnız imparator asker toplama yetkisine sahip olmuştur¹⁹.

Augustus döneminden itibaren yardımcı birliklerin (=auxilia) sayısında büyük bir artış meydana geldi. Bu askerler Roma vatandaşı olmayanlar arasından seçilmekteydi. Binicilik ve okçuluk gibi *legionların* ağır piyade sınıfında eksikliği duyulan becerilerine önem veriliyordu. Sabit maaş ve hizmet süresi sonrasında vatandaşlık vaadi gibi uygulamalarla bu birlikler, Roma ordusunun yapısıyla bütünleştiler²⁰.

1. Principatus Dönemi'nde (MÖ 27-MS 284) Roma Ordusunda Asker Alımı

Roma ordusunun gelişim sürecine bakıldığında başlangıçta ihtiyaç anında toplanan bir milis gücüyken, zaman içerisinde dâhili ve harici etkilerle bağlantılı olarak tarihin ilk profesyonel ordusuna dönüştüğü görülmektedir. Profesyonel ordunun temel özelliklerinden biri de personel temininde zorunlu askerlik uygulamasından vazgeçerek gönüllülerin katılımını esas alan bir personel rejiminin tatbik edilmesidir. Principatus dönemiyle birlikte askere alınanların çoğunun gönüllülerden oluştuğu görülmektedir. Her ne kadar Romalılar zorunlu askerlik uygulamasını yasal olarak asla ilga etmemiş olsalar da uygulamada gönüllülük esası daima ilk sırada yer almıştır. Bu bağlamda Bithynia-Pontus valisi olarak görev yapan Genç Plinius (MS 61-113) ile İmparator Traianus (MS 98-117) arasındaki yazışmalar konunun aydınlatılması bakımından oldukça önemlidir. Söz konusu belgeler incelendiğinde Romalıların üç şekilde asker topladığı görülmektedir ki bu uygulamalar: *voluntarius* (gönüllüler), *lectus* (seçilmişler) ve *vicarius* (yedekler) şeklindedir²¹. Bununla beraber MS 6 yılında Pannonia'da ve MS 9 tarihinde Germania'da yaşanan felaketlerde de görüleceği üzere zaman zaman zorunlu askerlik uygulaması hayata geçirilmiştir²². İmparatorluk Dönemi'nin ilerleyen safhalarında legionlarda görev yapan İtalyan kökenlilerin sayısı giderek azalmış ve Hadrianus dönemine (MS 117-138) geldiğinde dikkate alınamayacak bir orana inmiştir. Zira insanlar uzun yıllar boyunca evlerinden uzakta görev yapmak istememekteydiler. Orduda İtalyan kökenlilerin sayısı azalırken, eyaletlerde

¹⁷ Yann Le Bohec, *The Imperial Roman Army*, Routledge, New York 2000, s. 24–25. Piyade erleri zırh donanımlı idiler. Düşmanla ilk temas kurdukları zaman kullandıkları iki tane kargı ile göğüs göğüse savaşmak için bir kılıç taşıyorlardı. Jonathan P. Roth, *The Logistics of The Roman Army at War*, Brill Academic Publishers, Boston 1998, s. 71–77.

¹⁸ MS 5. yüzyılda Flavius Vegetius Renuat tarafından askeri eğitim hakkında yazılmış el kitabında bu unsurlar önemle belirtilmiştir. Flavius Vegetius Renuat, *De Re Militari (Epitome of Military Science)*, ed., N.P. Milner, Liverpool University Press, Liverpool 1997, I,1-7.

¹⁹ Epictetus, *Discourses*, ed., W.A. Oldfather, Loeb Classical Library, London 1925, s. 1.14.15 ; Gaius Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Augustus*, ed., Brian W. Jones, Bristol Classical Press, Bristol 1996, 25.1; Velleius Paterculus, *Res Gestae Divi Augusti (Compendium of Roman History)*, Trans., Frederick W. Shipley, Harvard University Press, Cambridge 1998, 2.14.

²⁰ Özellikle hizmet sonrası tanınan vatandaşlık hakkı insanların yardımcı birliklere katılmasında öncelikli bir etkiye sahip olmuştur. Roma vatandaşlarının sahip olduğu haklar imparatorluğa bağlı diğer uyrukların hakları ile kıyaslandığında oldukça ayrıcalıklı idi. Yardımcı birliklerde görevli askerlerin terhis sonrasında elde ettiği bu haktan, eşleri ve çocukları da yararlanmaktaydı. Bu birliklerde görev yapan askerlerin geldikleri bölgeler incelendiğinde bunların bazılarının Roma kolonisinde yaşayan yerli halk arasından çıkmaları oldukça ilginçtir. Le Bohec, a.g.e., s. 27. L'Année épigraphique, 1944, No. 57. Lewis and Reinhold, a.g.e., s. 525.

²¹ Plinius, *Epistulae*, 10. 30; Ian Haynes, *Blood of the Provinces: The Roman Auxilia and the Making of Provincial Society from Augustus to the Severans*, Oxford University Press, Oxford 2013, s. 99.

²² Cassius Dio, *Historia Romana*, ed., E. Car. Loeb Classical Library, London 1961, 55.31, 56. 23; Velleius, 2. 111; Tacitus, *Annals*, 1. 31. Ayrıca bkz. Brian Campbell, *War and Society in Imperial Rome*, Routledge, London and New York 2002, s. 29.

ikamet eden Roma vatandaşları ve askerlik hizmeti sonrasında vatandaşlık elde edenlerin soyundan gelenler oransal olarak üstünlüğü elde etmişlerdir²³. MS I. yüzyılda pek çok acemi Batı'da İspanya, Narbonensis ve Noricum'dan; Doğu'da ise Asia'daki Hellen kentleri ve Makedonia'dan gelmekteydi²⁴. İfade edilen durumlara karşın, Principatus dönemi ordusu imparatorlukta yaşayan insan sayısı ile kıyaslandığında oldukça küçüktü ve bu sebeple de gönüllüler vasıtasıyla ordunun insan ihtiyacı karşılanabilmekteydi²⁵.

Principatus dönemiyle birlikte yapılan düzenlemeler neticesinde *legion* birliklerine ek olarak *Praetorianus* muhafızlarına katılacak kişilerin Roma vatandaşı olması şartı getirilirken, auxiliarii güçleri ve donanma ise özgür doğan tüm erkeklere açık hale getirildi. Auxiliarii ve donanmada görev yapan kişiler İmparatorluk dâhilindeki farklı etnik ve sosyal gruplara mensup insanlardan oluşmaktaydı ve "*militia caligata*" olarak adlandırılan söz konusu birlikler Roma ordusunun statü ve haklar bakımından en alt gruplarını oluşturmaktaydılar²⁶. Romalılar ordunun özgür erkeklerden oluşması gerektiği konusundaki geleneğe sıkı sıkıya bağlıydılar fakat yine de olağanüstü hallerde "*libertus*" olarak adlandırılan azatlıların da orduya katılmasına izin verilmekteydi. Kölelerin orduya katılması kesinlikle yasak olmasına karşın askerlerin arasında kölelerin olduğu bilinmektedir. Köleler genellikle eski yaşamlarından kaçmak gayesi ile orduya katılmışlardır. Bazı durumlarda ise köle sahipleri kendileri yerine kölelerini orduya kaydettirmişlerdir. Her ne kadar kölelerin orduya katılması kesinlikle yasak olsa da bazı hallerde kanun esnetilebilmekte ve köleler azat edildikten sonra orduya alınmaktaydı²⁷.

Özellikle Roma toplumunun yoksul sınıfları arasında orduda görev yapmak oldukça caziptir. Ordu askerlere yiyecek, giyecek, daha iyi sağlık hizmetlerine ek olarak düzenli bir maaş sağlamaktaydı. Sıradan askerlere verilen maaş her ne kadar az ise de herhangi bir eğitimi ya da mesleği olmayan siviller ile kıyaslandığında tatmin edici boyuttaydı ve asıl önemlisi sivil yaşam belirsizliklerle doluyken ordu hayatında düzenli bir maaş söz konusuydu²⁸. İyi bir eğitime, yeteneğe ve daha önemlisi sosyal statüye sahip olan kişilerin orduda kariyer yapması da mümkündü²⁹. Ayrıca yasalar önünde askerler siviller ile kıyaslandığında çok sayıda yasal imtiyaza da sahiptiler³⁰. Tüm bunlara ek olarak terhisleri sonrasında askerler ikramiye ya da belli

²³ Tim Cornell, "The End of Roman Imperial Expansion", *War and Society in the Roman World*, ed., John Rich and Graham Shipley, Routledge, London and New York 1993, s. 164. (s. 139-170)

²⁴ Brian Campbell, *The Roman Army 31 BC-AD 337*, Routledge, London and New York 1994, s. 9.

²⁵ Southern, a.g.e., s. 48-49.

²⁶ Suetonius, Augustus, 25. 2; Codex Theodosianus, *The Theodosian Code*, Trans., Clyde Parr, Princeton 1952, 7. 13. 16; Ayrıca bkz. Erdkamp, a.g.e., s. 435.

²⁷ Suetonius, Augustus, 25.2; Codex Theodosianus, 7.13.16; Cassius Dio, 55. 31. 1. Ayrıca bkz. Sara Elise Phang, *The Marriage of Roman Soldier (13 B.C.-A.D.235): Law and Family in the Imperial Army*, Brill, Leiden, Boston and Köln 2001, s. 340. David J. Breeze, *The Roman Army*, Bloomsbury Publishing, London and New York 2016, s. 75-76.

²⁸ Augustus'un gayretleri neticesinde Roma ordusu profesyonel bir yapıya dönüşmüştü. Roma ordusu, Augustus'un kişisel korumaları olan praetorian muhafızları, vatandaşlardan oluşan legion birliklerine ilave olarak vatandaş olmayanlardan meydana gelen auxiliary birliklerin teşekkül etmişti. Bu bağlamda askerlere ödenen maaşlarda farklılıklar olduğu görülmektedir. Aynı zamanda ödenen ücretlerde dönemsel farklılıklar da söz konusudur. Konu ile ilgili olarak bkz. Augustus, *Res Gestae Divi Augusti*, ed., P. A. Brunt, Oxford University Press, Oxford 1969, 17, 15. 3-16; Tacitus, *Annals*, 1. 14; Cassius Dio, 71. 3, 77. 3. R. O. Fink, *Roman Military Records on Papyrus*, Case Western Reserve University, Cleveland 1971, s. 68. P. Krueger, *Codex Iustinianus; Corpus Iuris Civilis*, vol. II, Berlin 1877, 4. 51. 1, 3. 37. 2, 4. 32. 6.

²⁹ Aegyptische Urkunden aus den staatlichen Museen zu Berlin; Griechische Urkunden, 423. Goldsworthy, a.g.e., s. 80.

³⁰ Juvenal, *Satire (The Sixteen Satires)*, Trans., Peter Green, Penguin Classics, London 1999, XVI; Epictetus, IV. 1. 79; Petronius, *Satyricon*, Trans., P. G. Walsh, Oxford University Press, Oxford 2009, 82. Vergil, *Eclagues*, Trans., Len Krisak, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania 2012, 1.70-8. Ayrıca bkz. Richard Alston, *Aspects of Roman History, AD 14-117*, Routledge, London and New York 1998, s. 270-271.

miktarda araziye sahip olmaktaydılar. Askeri yaşamın çekiciliği MS III. yüzyıl başlarına ait bir mektupta şu ifadelerle yer bulmuştur: “*Şayet Aion asker olmak istiyorsa gelmesi yeter, çünkü herkes asker oluyor*”³¹.

Roma ordusu, personeline sağladığı pek çok imtiyaza karşın silahlı kuvvetlerde görev yapmanın beraberinde getirdiği pek çok risk de bulunmaktaydı. Zira bir gönüllü orduya katıldığında gelecekte gerçekleşmesi olası silahlı çatışmalarda hayatını kaybetme riskini de kabul etmiş oluyorlardı. Bununla beraber özellikle Principatus dönemi, askeri tarih olarak incelendiğinde büyük ölçekli savaşların görece az olduğu görülmektedir. Bu dönemde ordu daha ziyade sınırların savunulmasında kullanıldığı için var olan çatışmalar düşük yoğunlukludur ve bu sebeple de ölüm riski önceki tarihlerdeki askeri harekâtlar ile kıyaslandığında daha azdır.

2. Orduya Katılma Süreci

Roma ordusuna katılmanın ilk adımı “*probatio*(onaylamak)” olarak adlandırılmaktaydı³². Bu aşamada adayların fiziki ve yasal olarak askerliğe uygun olup olmadıkları incelenmekteydi. Flavius Vegetius Renatus, Roma ordusuna kabul edilecek acemilerin sahip olması gereken fiziki özellikler konusunda fazlaca idealize edilmiş bir resim çizmiştir. Bu bağlamda yazar, ılıman iklimde yetişen adayların sıcak iklimdekilere göre daha savaşçı olacağını ayrıca ordudaki disipline daha iyi uyum sağlayacaklarını iddia etmiştir³³. Yazar kırsal kesimde yetişenlerin askerlik yaşamının ayrılmaz bir parçası olan ağır fiziki şartlara daha iyi adapte olabileceğini; buna karşın kentlerden gelen adayların ise zorluk yaşayacağını belirterek temelde pragmatik sebeplerle kırsaldan gelenleri şehirlerden gelenlere yeğ tutmuştur³⁴. Vegetius, adayların mesleklerinin de orduya girişte belirleyici olduğunu ifade etmiştir ki bu bağlamda balıkçılar, kuş avcıları, pastacılar, dokumacılar ve kadın işleri ile bağlantılı olduğu düşünülen işler yapan adayların ordugâhtan uzak tutulması gerektiğini savunurken; duvar ustaları, demirci, marangoz gibi zanaatkârlar, araba tamircileri, kasaplar ile geyik ve yaban domuzu avcılarının ise askere alınmasının faydalı olduğu iddiasında bulunmuştur³⁵.

Askere alım esnasında adayların boyu da oldukça önemliydi. Vegetius, Principatus dönemine göndermede bulunarak süvari *alasına* (tabur) ya da *legionun* birinci *cohortes*lerine kaydedilecek askerlerin 1.77 m. veya en az 1.72 m. olmaları gerektiği bilgisini aktarmıştır. Bununla beraber yazar, kuvvetin boydan daha önemli olduğunu vurgulayarak özellikle kısa kişilerin iyi inşaatçılar olduğunu ifade etmiştir³⁶. MS 295 tarihine ait bir belgede ise 1.78 m. boyuna sahip olan Maximilianus’un askerlik için uygun olduğu belirtilmiştir³⁷.

Roma ordusuna katılmada belirli bir yaş sınırı bulunmamaktaydı. *Historia Augusta*’da İmparator Hadrianus’un ordunun faaliyetleri ile yakından ilgilendiği ve ordunun etkinliğini arttırmak için bir takım düzenlemeler yaptığı belirtilmiştir. Söz konusu eserde Roma ordusuna katılım yaşı ile ilgili de bilgiler bulunmaktadır. Bu bağlamda adı geçen eserde Hadrianus’un yaş konusunda yaptığı düzenleme şu şekilde aktarılmıştır:

³¹ BGU, 7. 1680.

³² Probatio için bkz. George Ronald Watson, *The Roman Soldier*, Cornell University Press, New York 1985, s. 38-42.

³³ Flavius Vegetius Renatus, I. 2.

³⁴ Flavius Vegetius Renatus, I. 3.

³⁵ Flavius Vegetius Renatus, I. 7.

³⁶ Flavius Vegetius Renatus, I. 5.

³⁷ Herbert Anthony Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs: Acts of Maximilianus*, Oxford University Press, Oxford 1972, 1. 1-5.

“Dahası askerlik süresi ile ilgili olarak her hangi bir kimsenin, kuvveti elvermediği şekilde erken yaşta veya insan doğasına aykırı gelecek denli ileri bir yaşta askerlik hizmetinde bulunarak kadim teamülî çığnemesini önleyen bir kanun çıkardı”³⁸.

Historia Augusta'ya ek olarak adayların hangi yaşta olması gerektiği konusunda Vegetius da bazı bilgiler aktarmıştır:

“Şüphesiz, eğer ki kadim teamül muhafaza edilecek olursa, ergenlik çağına giren delikanlıların askere alınması gerektiğini bilmeyen yoktur. Zira çocukluktan itibaren öğrenilen şeyler sadece daha hızlı değil aynı zamanda eksiksiz bir şekilde kafaya oturur. Ayrıca askerlik çeviklik, atlama ve koşu için beden yaşlılıktan körelmeden önce egzersiz yapılmalıdır. Zira bir savaşçıyı daha güçlü yapan şey, talimle birlikte öğrenilmiş sürattir”³⁹.

Sallustius da orduya katılma yaşı konusundaki düşünceleri aktarırken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bir genç savaş koşullarına dayanabilir hale gelir gelmez, kışlada zahmet çekerek askeri disiplini öğrenir”⁴⁰.

Var olan epigrafik kanıtlara göre Roma ordusunda askere girmenin alt sınırı 17-20 yaş arasındadır. Yeterli gönüllünün bulunduğu dönemde orduya katılmanın üst sınırının 35 yaş dolayında olduğu görülmektedir. MS III. yüzyılda İmparatorluk Süvari Muhafızları'nda (*equites singulares Augusti*) daha fazla gençlerin askere alınması doğrultusunda bir eğilim olduğu görülmektedir. Bu zaman diliminde atlı birliklerin savaşlardaki önemi artmıştır. At binme eğitimi uzun yıllar sürdüğü için bu eğitime başlayacak kişilerin olabildiğince genç olması tavsiye edilmekteydi⁴¹.

Acemiler arasında eğitilmiş olanların bulunması arzu edilen bir durumu zira ordunun tüm seviyelerde kâtiplere ve yöneticilere ihtiyacı vardı. Mısır'daki Fayum'da ortaya çıkartılan MS II. yüzyıla ait bir papirüs kaydında Apion isimdeki Mısır kökenli bir kişi donanmaya katılmış ve yazdığı mektupta babasının iyi bir eğitim verdiğini ve bu sebeple kısa sürede yükselmeyi umduğunu belirtmiştir⁴². Bununla beraber iyi eğitime sahip olmak orduya katılmak ve sonrasında yükselmek için asla tek başına yeterli değildi. Orduya katılırken tavsiye mektuplarını kullanmak her durumda işe yaramaktaydı. Bu bağlamda Decimus Iunius Iuvenalis, askere alınacak kişilerin Savaş Tanrısı Mars'ın sevgilisi Venüs'ten mektup getirdiği yönünde alaycı bir ifade kullanmıştır⁴³. MS 107 yılında orduya katılan Gaius Iulius Apollinarius, tavsiye mektubu sayesinde kısa süre içinde “*librarius*” (kâtiplik) pozisyonuna yükselmiştir⁴⁴. İfade edilen durumların aksine bazı hallerde tavsiye mektubu olmaksızın yapılan başvurular sonuçsuz kalmıştır. Örneğin Claudius Terentianus, legionlara katılmak istemişse de bu isteği tavsiye mektubu olmadığı için geri çevrilmiş; bu sebeple Claudius Terentianus donanmaya katılmak zorunda kalmıştır⁴⁵.

³⁸ *Historia Augusta*, Hadrianus, 10.

³⁹ Flavius Vegetius Rhenatus, I. 4.

⁴⁰ Gaius Sallustius Crispus, *De Coniuratione Catilina*, Trans., J. C. Rolfe, The Loeb Classical Library, London 1921, 7. 4.

⁴¹ Michael P. Speidel, *Riding for Caesar: The Roman Emperor's Horseguard*, B. T. Batsford Ltd, London 1994, s. 72. Walter Scheidel, “Marriage, Families and Survival: Demographic Aspects”, *A Companion to the Roman Army*, ed., Paul Erdkamp, Wiley-Blackwell, New Jersey 2011, s. 426.

⁴² BGU, 423.

⁴³ Juvenal, Satire, XVI.

⁴⁴ Watson, a.g.e., s. 77. Rudolf Haensch, “The Roman Army in Egypt”, *The Oxford Handbook of Roman Egypt*, ed., Christina Riggs, Oxford University Press, Oxford 2012, s. 77.

⁴⁵ R. W. Davies, “The Enlistment of Claudius Terentianus”, *The Bulletin of the American Society of Papyrologists*, vol., 10, 1973, s. 21-25.

Vegetius, askere alınacak kişilerin keskin gözlü, dik boyunlu, geniş göğüslü, omuzları yapılı, kolları kuvvetli, parmakları uzun, midesine hâkim, dar kalçalı olmaları gerektiğini; ayrıca fazla etle dolmamış, aksine kaslarla sıkılaştırmış baldır ve ayaklara sahip olması gerektiğini belirtmiştir⁴⁶. Bununla beraber Vegetius'un vermiş olduğu bilgilere uzun yıllar boyunca itibar gösterilmişse de İmparatorluk dönemine ait bazı kayıtlar Romalıların zaman zaman standartların dışına çıkarak acemiler topladığını göstermektedir. Örneğin Tiberius, *legion*ları desteklemek için gerekli olan standartlarda acemiler bulmada zorluk yaşadığını belirtmiş ve İtalya'daki fakirlerin ve illegal kişilerin orduya katıldığından şikâyet etmiştir⁴⁷.

Probatio işlemi esnasında kişilerin orduya katılmasında yasal açıdan herhangi bir engelinin olup olmadığına da bakılmaktaydı. Daha önce de belirtildiği üzere *legion*larda ya da *praetorian* muhafızlarında görev yapmak için yasal olarak Roma vatandaşı olduğunun ispat edilmesi gerekmektedir. İmparator Traianus ve Bithynia-Pontus valisi olan Plinius arasındaki yazışmalar bu durumu açıkça göstermektedir:

“Plinius'tan İmparator Traianus'a,

Seçkin bir genç olan Sempronius Caelianus, acemi erlerin arasında iki köle bulunca bana gönderdi. Ben bunların cezalarını, askeri disiplinin kurucusu ve güçlendiricisi olan senin, ceza şeklini belirlemedeki düşüncelerini almak için erteledim. Çünkü bunların, askerlik yemini ettikleri halde, henüz birliklerine dağıtılmamış olmalarından kuşku duyuyorum. Bu yüzden, efendim, özellikle daha önce örneği bulunduğundan, bu konuda hangi yöntemi izlemem gerektiğini bana yazmanı diliyorum.

Traianus'tan Plinius'a

Sempronius Caelianus, o köleleri sana yollamakla emirlerime uygun davranmış bulunuyor. Bu köleler ölüm cezasını hak etmişler mi, etmemişler mi, onu öğrenmek gerekir. Ayrıca, bunların gönüllü askerler mi, zorunlu askerler mi yoksa vekil askerler mi olduklarını bilmek de önemlidir. Zorunlu askerler ise, onları yazan memur suçludur; eğer vekil askerlerse, bunları vekil asker olarak kaydedenler suçludur; kendi durumlarının bilincinde olduğu halde, gönüllü olarak kendileri geldilerse, cezanın onlara uygulanması gerekir. Çünkü henüz birliklerine dağıtılmamış olmaları bizi fazla ilgilendirmez. O orduya ilk kabul edildikleri gün, onların ne tür asker oldukları ortaya çıkar.⁴⁸”

Arrius Menander de eserinde yasalara aykırı bir şekilde orduya katılmanın ciddi bir suç olduğunu ifade etmiş; askerlik hizmetinin haysiyeti, rütbesi ve hizmet şekline göre cezaların belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Menander, kölelerin, hüküm giymiş kişilerin, hayvanlara atılma cezası alanların, sürgün edilenlerin, zina suçu işleyenlerin, jüri huzurunda hüküm giymiş olanların ve ordunun başka bir biriminde görev yaparken askerden kaçanların asla silahaltına alınmaması gerektiğini belirtmiştir⁴⁹.

Auxilarii güçleri ve donanmada özgür doğan her erkek görev alabilmekteydi. Bu kişiler 25 yıllık hizmetleri sonrasında Roma vatandaşlık haklarını elde etmekteydiler. Ortaya çıkartılan epigrafik kayıtların da gösterdiği gibi Roma vatandaşı olmayan ve imparatorluğun her hangi bir bölgesinden gelen *auxilarii* adaylarına Latin kökenli isimler verilmekteydi⁵⁰. Roma ordusunda komuta dili Latince olmasından ötürü adaylar kısa süre içinde Latinceyi öğrenmek zorundaydılar. Bu bağlamda ortak bir dil ve kültür algısı vasıtası ile imparatorluk içinde yaşayan halkları bir araya getirmede ordu, katalizör görevi görmüştür. Bu duruma ek olarak Romalılar ele geçirdikleri

⁴⁶ Flavius Vegetius Rhenatus, I. 6.

⁴⁷ Tacitus, Annals, 4. 4.

⁴⁸ Plinius, *Epistulae*, 10. 29-30.

⁴⁹ Arrius Menander, On Military Affairs. Book I, D. 49. 16. 2. 1, 49. 16. 4. 1-9; 16. 11; 16.

⁵⁰ B. P. Grenfell and A. S. Hunt, *The Oxyrhynchus Papyri*, London 1898-, 1022; BGU 423.

ulusların sadakatlerini test etmek gayesiyle de zaman zaman askere alma uygulamalarından istifade etmişlerdir. Bu bağlamda sık sık çeşitli etnik gruplardan asker temin etmişlerdir ki bu sayede aynı zamanda onları kontrol altında tutmuşlardır. Özellikle *auxilarii* birlikleri incelendiğinde pek çok *cohort* ve *alanin* (süvari birliği) ilk olarak kurulduğu yere göre isimlendirildiği görülmektedir. *Cohort Asturum, Breucorum, Dalmatarum, Thracum, Vindelicorum* ya da *alae Hispanorum, Illyricorum, Ituraeorum, Noricorum* ve *Pannoniorum* gibi birlikler bu duruma örnek teşkil etmektedir⁵¹. Her ne kadar zaman içinde birliklerin yeri değişmiş ve yeni konumlandıkları alanlardan da asker temin etmeye başlamışlarsa da ilk isimlerini korumuşlardır. Bununla beraber Romalılar, özel savaş yöntemleri tatbik eden ya da binicilik yeteneklerine sahip olan bölgelerden asker temin etmeye devam etmiş ve bu şekilde kurulan birlikler özel konumlarını devam ettirmişlerdir. Örneğin MS 175'den III. yüzyıl ortalarına kadar hizmet veren *Cohort I Antoniniana milliaria Hemesenorum sagittaria equitata civium Romanorum* birliği atlı okçulardan meydana gelmekteydi ve her ne kadar Aşağı Pannonia'daki Intercisa'da konumlanmışsa da acemi askerlerin tamamı Syria kökenlidir⁵². K. Kraft'ın da belirttiği gibi MS I. yüzyılın ilk yarısından itibaren yavaş yavaş askeri kampların hinterlandı asker alımı için kullanılmaya başlandı⁵³. Özellikle Roma vatandaşı olmadıkları için Mısır kökenlilerin büyük kısmı donanmada hizmet vermişlerdir. Zaman içinde Mısırlıların donanmada hizmet vermesi gelenek haline gelmiş ve Mısırlılar donanmada çoğunluğu teşkil etmişlerdir⁵⁴.

Orduya katılmaya karar veren her hangi bir aday, asker kökenli bir aileye mensup olsa bile ebeveynlerinden izin almak zorundaydı. Romalılar çocukluklarından itibaren askeri yaşama alışkın olmaları sebebiyle askerin oğullarının orduya katılmasını arzulamaktaydılar. Bu bağlamda ebeveynler de çocuklarının orduya katılmasından gurur duymakta ve kendileri ile aynı kariyeri paylaşmalarını istemekteydiler. İfade edilen durumları yansıtan bazı örnekleri "*cognomina*"larda (cognomen=aile adı, soyadı) görmek mümkündür. Örneğin M. Aurelius Militio (asker) ve onun oğlu Aurelius Militaris (askeri) tanımlanırken, askerlik mesleğini icra ettiklerini gösteren isimler kullanılmıştır⁵⁵. Benzer şekilde *II. Legio Adiutrix*'de "*cornicen*" (borozancı) olarak görev yapan bir kişi dört yaşında ölen oğlu için yaptırdığı mezar taşında çocuğun geleceği için arzuladığı beklentiye tasvir etmiştir⁵⁶. Belirtilen durumların tersine bazı hallerde aileler oğullarının orduya katılmasına olumsuz bir yaklaşım sergilemişlerdir. Örneğin İmparator Claudius dönemine (MS 41-54) ait bir papirüste bir anne oğlunun asker olmasını isteyen eşine kızmaktadır⁵⁷.

Fiziki ve yasal olarak herhangi bir problemi tespit edilememiş olan adaylar "*probatio*" işlemi sonrasında hizmete kabul edilir ve görev yapacakları birliklere gönderilirlerdi. Muhtemelen bu dönemde onlara "*signaculum*" verilirdi ki bu kurşundan yapılan ve deri bir torba içine konularak boyna takılan bir nevi modern zamanların asker künyesidir⁵⁸. Görevlendirildikleri birliklere gönderilmeden önce acemiler imparatora bağlılık yemini (*sacramentum*) ederlerdi⁵⁹. Kafilerle

⁵¹ Gabriele Wesch-Klein, "Recruits and Veterans", *A Companion to the Roman Army*, ed., Paul Erdkamp, Blackwell Publishing, New Jersey 2007, s. 437.

⁵² Klein, a.g.m., s. 438.

⁵³ Konrad Kraft, *Zur Rekrutierung von Alen und Kohorten an Rhein und Donau*, Bernae: Francke, Bern 1951, s. 139.

⁵⁴ Graham Webster, *The Roman Imperial Army of the First and Second Century A.D.*, University of Oklahoma Press, Oklahoma 1998, s. 166.

⁵⁵ Corpus Inscriptionum Latinarum I-XVI, Leipzig-Berlin 1862-1943, 3. 5955.

⁵⁶ Söz konusu mezar anıtında çocuk "cingulum militare" (askeri kemer) takmış bir şekilde betimlenmiştir ve rulo halinde papirüs tomarı tutan elinin sağ işaret parmağı yemin ederken ki gibi resmedilmiştir. CIL, 3. 15159.

⁵⁷ BGU, 4. 1094.

⁵⁸ Le Bohec, a.g.e., s. 74.

⁵⁹ Vegetius, legionerlerin ettikleri yemin konusunda bilgi vermektedir. Yazarın verdiği bilgiye göre "*İmparatorum emrettiği her şeyi sadakatle yerine getireceklerine, görevlerini asla terk etmeyeceklerine ve Roma Cumhuriyeti için*

halinde yola çıkan askerlere görev yapacakları mıntikalara ulaşmaları için “*viaticum*” olarak adlandırılan üç altın sikke ya da 75 *denarii* tutarında yol harcırahı verilirdi⁶⁰. Bununla beraber söz konusu meblağının büyük kısmına genellikle usta askerler el koymaktaydılar. Acemiler birliklere ulaştığında ilk olarak düşük rütbelere kaydedildikten sonra bir *centuria* ya da *turmaya* ayrılırlardı⁶¹.

Her ne kadar teoride Romalılar zorunlu askerlik uygulamasına asla son vermemişlerse de özellikle Principatus döneminde bazı istisnalar haricinde gönüllüler bulmada sıkıntı yaşamamışlardır. Bununla beraber ifade edildiği üzere olağanüstü durumlarda Romalılar zorunlu askerlik uygulamalarına yönelmek zorunda kalmışlardır ki bu gibi hallerde bazı kişiler kendilerini ve oğullarını askerlik hizmetinden muaf tutmak gayesiyle bir takım yasadışı yollara meyletmek durumunda kalmıştır. Örneğin Suetonius, Romalı bir *equesin* (*eques Romanus*) çocuklarının başparmaklarını kestirmek suretiyle orduya katılmalarını imkânsız hale getirdiğini aktarmıştır. Augustus, bu eylemi cezalandırmak için bu kişinin mallarını müsadere etmiş ve onu köle olarak satmıştır. Fakat bir süre sonra *eques* affedilmişse de bir azatlının gözetiminde kırsala sürgüne gönderilmiştir⁶². Burada uygulanan köleleştirme cezasının Cumhuriyet döneminde de uygulandığı bilinmektedir⁶³. Bununla beraber söz konusu cezalandırma yöntemine Traianus döneminde son verilmiş bunun yerine askerlikten muaf tutmak için çocuklarının uzuvlarını kestiren babalara sürgün cezası verilmeye başlanmıştır⁶⁴. Oğullarını askere göndermemek için daha insancıl yöntemlere başvuran babalara ise görece az şiddetli cezalar verilmiştir. Savaş zamanında çocuklarını ordu hizmetinden uzak tutmak isteyen babalara genellikle kısmi müsadere ve sürgün cezaları tevdi edilirken, barış zamanında ise babalar dayak ile kurtulabilmiş ve oğulları da askere alınırken “*deteriorem militiam*” olarak kaydedilmişlerdir⁶⁵.

Geç İmparatorluk Dönemi’nde (MS 284-476) ise ordu gönüllüler, asker çocukları ve zorunlu olarak askere alınanlardan oluşmaktaydı. Belirtildiği üzere bu dönemde asker çocukları babalarının mirasını devralmaktaydı ki bu kişiler yalnızca imparatorluk affi ile kaderlerinden azade olabilmekteydi⁶⁶. Esnaf loncaları ya da çiftlik işleri ile uğraşanlar dışında “*vagantes*” ve “*vagi et otiosi*” grubundakiler bile orduya kaydedilebilirlerdi⁶⁷. Principatus döneminde olduğu gibi eyaletler ordunun ana acemi asker kaynağıydı. Ek olarak loncalar ve büyük toprak sahipleri de orduya asker temin etmek zorundaydı. MS 376 yılına gelindiğinde asker alımında köklü bir değişim meydana gelmiş ve bu tarihten itibaren zorunlu askerlik uygulaması katı bir şekilde

ölümünden korkmayacaklarına yemin ederlerdi”. Flavius Vegetius Renuat, II. 5. Ayrıca resmi olmamakla birlikte askerler kendi aralarında “*coniuratio*” olarak adlandırılan bağlılık yemini de ederlerdi ki buna göre “*savaş alanından kaçmayacaklarını ya da savaş hattındaki yerlerini terk etmeyeceklerini*” belirtirlerdi. Livius, XXII. 38, 2-5; Sextus Iulius Frontinus, *Strategemata*, Trans., C.E. Bennett, Loeb Classical Library, London 1925, IV. 1. 4. Ayrıca bkz. Louis Rawlings, “Army and Battle During the Conquest of Italy”, *A Companion to the Roman Army*, ed., Paul Erdkamp, Blackwell Publishing, New Jersey 2007, s. 51.

⁶⁰ BGU 423=SP 112; SP368. Ayrıca bkz. Watson, a.g.e., s. 44.

⁶¹ Goldsworthy, a.g.e., s. 80.

⁶² Suetonius, Augustus, 24. 1.

⁶³ *Corpus Iuris Civilis: Digesta*, ed., Theodor Mommsen and Paul Krueger, Cambridge University Press, Cambridge 2017, 49. 16. 4. 10.

⁶⁴ Deportatio cezası için bkz. Digesta, 49. 16. 4. 12. Ayrıca bkz. Sara Elise Phang, *Roman Military Service: Ideologies of Discipline in the Late Republic and Early Principate*, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 133.

⁶⁵ Bu ceza sadece yüksek statüye sahi kişilere uygulanırdı. Ceza uyarınca kişi sahip olduğu sosyal konumuna göre daha düşük rütbe de göreve başlamaktaydı. Digesta, 49. 16. 4. 11. C. E. Brand, *Roman Military Law*, University of Texas Press, Austin and London 1968, s. 190.

⁶⁶ Phang, a.g.e., s. 319.

⁶⁷ *Vagantes*=yerleşik olmayanlar ve *vagi et otiosi*= evsizler. Bkz. Klein, a.g.m., s. 437.

uygulanmıştır ki bu durumu katlanır kılmak için askerlere ücretleri peşin ödenmeye başladı⁶⁸. Ayrıca Gotlar gibi barbar uluslar artık ordunun ana gücünü oluşturmaya başlamıştır⁶⁹. Bu dönemde de askerden kaçmaya çalışanlar olmuşsa da caydırıcı cezalar vasıtasıyla Roma bu durumu engellemeye çalışmıştır⁷⁰. Söz konusu dönemde kişilerin hangi durumlarda askerlik hizmetinden muaf tutulacağı konusu açık değildir. MS 342-44 yıllarına tarihlendirilen Abinnaeus'a ait arşivde bulunan bir dilekçede tek oğlu olduğunu ifade eden biri oğlunun askerlikten muaf tutulmasını ya da bir "comitatus"a yani muharip olmayan bir birliğe kaydedilmesini istemektedir. Bununla beraber dilekçenin istenen sonucu verip vermediği konusu belirsizdir⁷¹. Zaman içerisinde Hristiyanlar da kendi dini inançlarını gerekçe göstermek suretiyle ilk vicdani retçiler olmuşlar ve orduda görev almak istememişlerdir. MS 295 tarihine ait kayıta Roma ordusuna mensup olan Fabius Victor'un oğlu Maximilianus'un inancını gerekçe göstermek suretiyle askerlik hizmetini yerine getiremeyeceğini ileri sürmüş ve nihayetinde çıkarıldığı duruşma sonunda ölüme mahkûm edilmiştir⁷².

Ordu yaşantısının beraberinde getirdiği zorluklarla bağlantılı olarak acemi askerler arasında firar olayları yaşanmasına karşın bu durum genelde anlayışla karşılanmıştır⁷³. İlerleyen tarihlerde savaş esnasında kaçan acemiler bile affedilmekteydi ki MS 403 yılına ait Theodosius Kanunu uyarınca kaçan acemilerin cezalandırılmayacağına hükmedildi⁷⁴.

Sonuç

Roma'nın pek çok devlet ve halka boyun eğdirerek çağının en önemli gücü haline gelmesinin başat nedenlerinden biri orduya verdiği önemden kaynaklanmaktadır. Vegetius, Roma'nın pek çok açıdan kendinde üstün güçler karşısında başarı elde etmesinin gerekçeleri arasında acemi askerlerin özenle seçilmesi, onlara harp hukukunun öğretilmesi, günlük talimlerle askerlerin güçlendirilmesi, savaş esnasında cereyan edebilecek bütün olaylara karşı saha talimleri ile ön bilgiye sahip olunması ve katı disiplin uygulamaları olduğunu belirtmiştir. İmparatorluk dönemi Roma ordusu profesyonelliğin bir gereği olarak ihtiyaç duyduğu acemilerin büyük kısmını gönüllüler arasından temin etmiştir. Özellikle Roma Barışı'nın yani *Pax Romana*'nın hüküm sürdüğü dönem zarfında ordu yaşantısının çekiciliğine kapılan kişiler gönüllü olarak orduya katılmışlardır.

Bahsi geçen dönemde Roma'nın hükmü altında yaşayan nüfus ve sahip olduğu toprakların yüzölçümü düşünüldüğünde, görece küçük bir güçle topraklarını savunduğu görülmektedir. Bu sebeple Roma İmparatorluğun ilk iki yüzyıl boyunca asker toplamada çok fazla problemle karşılaşmamış; fiziki ve yasal açıdan en uygun kriterlere sahip adayları bünyesine katmıştır. Bununla beraber MS III. yüzyıldan itibaren Roma, farklı cephelerde pek çok düşmanla savaşmak zorunda kalmış ve nihayetinde zorunlu askerlik uygulamasına yönelmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu durumun yansıması olarak zaman içinde adayların sahip olması gereken özelliklerde önemli aşınmalar yaşanmış ve kriterlerin esnetilmesinin bir sonucu olarak da ordunun etkinliğinde gözle görülür bir azalma meydana gelmiştir ki Roma'nın tarihten silinmesinde söz konusu gelişme de önemli bir rol oynamıştır.

⁶⁸ Edward James, *Europe's Barbarians AD 200-600*, Routledge, London and New York 2009, s. 171.

⁶⁹ A. D. Lee, *From Rome to Byzantium ad 363 to 565*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2013, s. 33.

⁷⁰ Kaçaklara uygulanan cezalar için bkz. Codex Theodosianus, 7. 22; 4. 13. 5; 7. 13.10.

⁷¹ Flavius Abinnaeus, *The Abinnaeus Archive*, ed., H. I. Bell, Oxford University Press, Oxford 1962, 19.

⁷² Acts of Maximilianus, 1. 1-5.

⁷³ Digesta, 49. 16. 3. 9.

⁷⁴ Codex Theodosianus, 7. 18. 14. 1.

Kaynakça ve Kısaltmalar

Antik Kaynaklar ve Kısaltmalar

AE. L'Année épigraphique.

BGU. Aegyptische Urkunden aus den staatlichen Museen zu Berlin; Griechische Urkunden

Appianos, *Historia Romana*, Trans., H. White, Loeb Classical Library, London 1955.

Augustus, *Res Gestae Divi Augusti*, ed., P. A. Brunt, Oxford University Press, Oxford 1969.

Cassius Dio, *Historia Romana*, ed., E. Car, Loeb Classical Library, London 1961.

Codex Theodosianus, *The Theodosian Code*, Trans., Clyde Parr, Princeton 1952.

Corpus Inscriptionum Latinarum I-XVI, Leipzig-Berlin 1862-1943.

Corpus Iuris Civilis: Digesta, ed., Theodor Mommsen and Paul Krueger, Cambridge University Press, Cambridge 2017.

Epictetus, *Discourses*, ed., W.A. Oldfather, Loeb Classical Library, London 1925.

Flavius Abinnaeus, *The Abinnaeus Archive*, ed., H. I. Bell, Oxford University Press, Oxford 1962.

Flavius Vegetius Renatus, *De Re Militari (Epitome of Military Science)*, ed., N.P. Milner, Liverpool University Press, Liverpool 1997.

Gaius Sallustius Crispus, *De Coniuratione Catilina*, Trans., J. C. Rolfe, The Loeb Classical Library, London 1921.

Gaius Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Augustus*, ed., Brian W. Jones, Bristol Classical Press, Bristol 1996.

Grenfell, B. P., and Hunt, A. S., *The Oxyrhynchus Papyri*, London 1898–

Halikarnassoslu Dionysios, *Rhomaïke Arkhaiologia (Roman Antiquities)*, Vol. 1, Boks 1-2, Trans., Earnest Cary, Loeb Classical Library, London 1937.

Juvenal, *Satire (The Sixteen Satires)*, Trans., Peter Green, Penguin Classics, London 1999.

Krueger, P., *Codex Iustinianus; Corpus Iuris Civilis*, vol. II, Berlin 1877.

Livius, *Ab Urbe Condita*, Trans., B.O. Foster, Loeb Classical Library, London 1952.

Petronius, *Satyricon*, Trans., P. G. Walsh, Oxford University Press, Oxford 2009.

Polybios, *Historiai*, Trans., by W.R. Paton, Harvard University Press, Loeb Classical Library, London 1954.

Publius Ovidius Naso, *Fasti (The Fasti of Ovid)*, Nabu Press, 2010.

Sextus Iulius Frontinus, *Strategemata*, Trans., C.E. Bennett, Loeb Classical Library, London 1925.

Tacitus, *Annales*, Trans., J. Jacson, Loeb Classical Library, London 1963.

Velleius Paterculus, *Res Gestae Divi Augusti (Compendium of Roman History)*, Trans., Frederick W. Shipley, Harvard University Press, Cambridge 1998.

Vergil, *Eclogues*, Trans., Len Krisak, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania 2012.

Modern Kaynaklar

- ALSTON, Richard, *Aspects of Roman History, AD 14-117*, Routledge, London and New York 1998.
- BECK, Hans, *Consuls and Res Publica: Holding High Office in the Roman Republic*, Cambridge University Press, Cambridge 2011.
- BOHEC, Yann Le, *The Imperial Roman Army*, Routledge, New York 2000.
- BRAND, C. E., *Roman Military Law*, University of Texas Press, Austin and London 1968.
- BREEZE, David J., *The Roman Army*, Bloomsbury Publishing, London and New York 2016.
- BRINGMANN, Klaus, *A History of The Roman Republic*, Polity, Cambridge 2002.
- CAMPBELL, Brian, *The Roman Army 31 BC-AD 337*, Routledge, London and New York 1994.
- CAMPBELL, Brian, *War and Society in Imperial Rome*, Routledge, London and New York 2002.
- CORNELL, Tim, "The End of Roman Imperial Expansion", *War and Society in the Roman World*, ed., John Rich and Graham Shipley, Routledge, London and New York 1993, s. 139-170.
- DAVIES, R. W., "The Enlistment of Claudius Terentianus", *The Bulletin of the American Society of Papyrologists*, vol., 10, 1973, s. 21-25.
- FINK, R. O., *Roman Military Records on Papyrus*, Case Western Reserve University, Cleveland 1971.
- FREEMAN, Charles, *Mısır, Yunan ve Roma*, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2003.
- GOLDSWORTHY, Adrian, *The Complete Roman Army*, Thames and Hudson Press, London 2003.
- HAENSCH, Rudolf, "The Roman Army in Egypt", *The Oxford Handbook of Roman Egypt*, ed., Christina Riggs, Oxford University Press, Oxford 2012, s. 68-82.
- HAYNES, Ian, *Blood of the Provinces: The Roman Auxilia and the Making of Provincial Society from Augustus to the Severans*, Oxford University Press, Oxford 2013.
- JAMES, Edward, *Europe's Barbarians AD 200-600*, Routledge, London and New York 2009.
- KEPPIE, Lawrence, *The Making of the Roman Army: from Republican to Empire*, University of Oklahoma Press, Oklahoma 1998.
- KRAFT, Konrad, *Zur Rekrutierung von Alen und Kohorten an Rhein und Donau*, Bernae: Francke, Bern 1951.
- LEE, A. D., *From Rome to Byzantium ad 363 to 565*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2013.
- LEWIS, Naphtali and Reinhold, Meyer, *Roman Civilization II*, Harper and Row Publisher, New York 1966, s. 521-527.
- LOEWENSTEIN, Karl, *The Governance of Rome*, Springer, New York 1973.
- MUSURILLO, Herbert Anthony, *The Acts of the Christian Martyrs: Acts of Maximilianus*, Oxford University Press, Oxford 1972.

- ÖZSAIT, Mehmet, “Anadolu’da Roma Egemenliği”, *Anadolu Uygarlıkları*, Görsel Yayınlar, İstanbul 1982, s. 380-416.
- PARKER, H., *The Roman Legions*, Oxford University Press, London 1928.
- PENROSE, Jane, *Rome and Her Enemies*, Osprey Publishing, Oxford 2005.
- PHANG, Sara Elise, *Roman Military Service: Ideologies of Discipline in the Late Republic and Early Principate*, Cambridge University Press, Cambridge 2008.
- PHANG, Sara Elise, *The Marriage of Roman Soldier (13 B.C.-A.D.235): Law and Family in the Imperial Army*, Brill, Leiden, Boston and Köln 2001.
- POLO, Francisco Pino, *The Consul at Rome*, Cambridge University Press, Cambridge 2011.
- RAWLINGS, Louis, “Army and Battle During the Conquest of Italy”, *A Companion to the Roman Army*, ed., Paul Erdkamp, Blackwell Publishing, New Jersey 2007, s. 45-62.
- RICH, John, “Warfare and the Army in Early Rome”, *A Companion to the Roman Army*, ed. Paul Erdkamp, Wiley-Blackwell, New Jersey 2011, s. 7-23.
- ROTH, Jonathan P., *The Logistics of The Roman Army at War*, Brill Academic Publishers, Boston 1998.
- SCHEIDEL, Walter, “Marriage, Families and Survival: Demographic Aspects”, *A Companion to the Roman Army*, ed., Paul Erdkamp, Wiley-Blackwell, New Jersey 2011, s. 417-434.
- SCULLARD, H., *From Gracchi to Nero*, Routledge, New York 1982.
- SMITH, Cristopher John, *The Roman Clan*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.
- SOUTHERN, Pat, *The Roman Army: A Social and Institutional History*, Oxford University Press, Oxford and New York 2006.
- SPEIDEL, Michael P., *Riding for Caesar: The Roman Emperor’s Horseguard*, B. T. Batsford Ltd, London 1994.
- STEWART, Roberta, *Public Office in Early Rome*, University of Michigan Press, Michigan 1999.
- WATSON, George Ronald, *The Roman Soldier*, Cornell University Press, New York 1985.
- WEBSTER, Graham, *The Roman Imperial Army of the First and Second Century A.D.*, University of Oklahoma Press, Oklahoma 1998.
- WESCH-KLEIN, Gabriele, “Recruits and Veterans”, *A Companion to the Roman Army*, ed., Paul Erdkamp, Blackwell Publishing, New Jersey 2007, s. 435-450.

